

Констанс Дима

Писмо до една приятелка комунистка

4.6.19..

Скъпа приятелко,

Обикновено очаквам от другия да направи първата крачка, когато ми затваря телефона под носа. Ако този път правя изключение, то е, защото се отнася до теб - приятелка от детските ми години. За да стигнеш да реагираш по този начин, трябва да съм ти причинила голяма болка. Моля да ми простиш. Повярвай ми, стана неволно.

Опитвайки се да си припомня тайната, която ме упрекваш, че съм разкрила след 30 години, установявам, че не си разбрала онова, което ти бях написала тогава, когато давах прозата си за издаване. Ако добре си спомням, тъй като там ти отделях две-три страници, обяснявах ти, че независимо от това, че се касае за автобиографична книга, т.е. за стремеж да изтълкувам света на своя житейски опит, тя същевременно има и характер на роман и то поради факта, че използвах аферезата и синтезата, отличителни черти на романа. Подчертах ти дори, тъй като ти обобщаваш за мен доста мои детски приятели, че колкото и автобиографичният елемент да е оказал влияние върху разказа ми, самият начин на писане и централната идея ми наложиха един синтез на места и лица в тясно взаимоотношение така, както те се появяваха в мисълта ми по време на писането. Тоест, пренасях действителността посредством моята памет и според моето възприятие, използвайки свой речник и своя техника на сбиване на събитията, за да покажа различните страни на тази действителност.

Разбира се, това го осъзнах едва, когато завърших книгата. Осъзнавам го и сега, опитвайки се да ти обясня наново защо те споменавам в книгата си. Истината е, че когато започнах да пиша своята история, нямах и най-малката представа къде ще ме отведе, пишех движена от някаква вътрешна сила. Много по-късно осъзнах размера и характера, които съм й придала. Наскоро дори си дадох сметка, че цялото ми творчество е свързано с човешката душа. Даже корицата на първата ми стихосбирка я украсява Душата. Това, което ние наричаме душа, за мен е самото ни съществуване и то, защото вярвам, че движещото начало на всичко е душата на Космоса. Всички неща за мен са проявления на енергията на тази душа, на женския елемент на Земята, "оплодена" от енергията на мъжкия елемент на Небето. Осъзнах, че посредством мита за Дъщерята (Koré), който съставя централната ос на моя разказ, всъщност се докоснах до темата за Голямата Майка, която считам за начало на всичко. Несъзнателно, митът за Дъщерята, който символизира цикъла на метаморфозите на природата, ми продиктува формата на разказа, синтезата на местата, където се развива действието, както и синтезата на характерите, които "създадох". На това място трябва да кажа, че разказвачът-поет минава отвъд границите на строгата логика, дори и когато споменава лични преживявания. Абсолютно невъзможно е да възпроизведе събитията така, както те са се развили. Паметта има изненадващата способност да отхвърля онези неща, които счита за ненужни. Така се създава една празнота, която трябва да се запълни с нещо. И точно тук се намесва фантазията. Но фантазията, както и паметта, функционират съгласно идеалите и мечтите, които носи писателят.

С други думи, моята памет и фантазията са решили да оформят разказа ми, избирайки действителното и "изобретеното" в дозите, които желаех. Затова, въпреки че моите герои са съществуващи лица, това, което казват,

не винаги са техни думи, а мои мисли или думи, които съм чула тук и там в хода на жизнения ми път, делата им не са само техни дела, а дела, които съм забелязала в много лица с подобна съдба, и които отговаряха на моите очаквания. Защото, в крайна сметка, желях да разкажа за всички онези деца, които са израснали без присъствието на майка, независимо от факта, че тя може да е живяла, както например при твоя случай. Исках във връзка с принудителното изоставяне на детето от неговата майка да прокарам идеята, че за това може да са отговорни и човешките слабости, както сляпата любов, например. От друга страна, исках да подчертая патриархалния характер на нашето общество, който дава на мъжете правото да решават за живота на жените, лишайки ги дори и от присъствието на децата им, този патриархален характер на обществото ни, който от векове насам се основава изключително и единствено върху философската мисъл на мъжете.

За да бъде откровена, не бих искала читателят да счете книгата ми за едно обикновено житейско описание. В никакъв случай не съм искала да покажа коя съм и колко съм страдала в живота. Трябваше да се разголя, за да стигна до корена на проблема. Със сигурност не исках да засегна твоята майка, нито да отворя рани, а да стигна до корена на човешкото нещастие, до корена на човешката трагедия, каквато е войната и нейните последствия.

Бих искала да вярвам, че написах свидетелство на едно сираче, изоставено на произвола на Съдбата, обречено, като че ли, да търси своите богове. И действително ги намира. Още от детската си възраст чете митология и следи звездите. Това дете, което не може никъде да пусне корени, в своето блуждаене и във вътрешните диалози, които провежда с любимите си богове и философи, търсейки по този начин и своята идентичност, открива, че има за своя Майка и Родина цялата Вселена.

Изживяването на сиротността, която занимаваше дълбоко мисълта ми, ме кара да вярвам, че всички сме малко или повече сираци, висящи като метеорити между небето и земята, и поради тази причина търсим хиляди начини да се заловим за нещо. Според мен, единственият начин да се обединим, е братската обич, единствената, която има космически език. Всички произхождаме от Цялото и сме неразривно свързани помежду си. Затова, повече от всичко друго ме интересуваше да изпратя послание за обич и братство, добродетели, които забелязах у много свои детски приятели. Добродетели, които са преобладавали у тези деца, и които, вярвам, че не са изчезнали с течение на времето. Същите тези деца, оцелели благодарение на една жизнена закрила, са се научили, в своята сиротност, да живеят независими и да преодоляват трудностите на живота с аристократично достойнство. Най-силното им оръжие е приятелското им разположение и топлотата на обичта, която характеризира действията им. Така някак си представям обичта и отношенията между хората. Но, за да се обединим с нишката на братската обич, трябва преди това да направим пътуването към себе си, това пътуване, което символизира пътешествията на Дионисос. Да осъществим пътуването на вътрешното просветление, защото единствено в кладенеца на мъдростта, която носим дълбоко в себе си, можем да намерим отговори на въпросите, които си задаваме. Само когато всеки един от нас ще може да каже "ἐπιζησόμεν ἐμαυτὸν" (както е казал Хераклит), т.е. «изследвах себе си, потърсих вътре в себе си и получих отговор», само тогава ще можем да намерим вътрешното си равновесие и да проумеем космическия език. В следствие на това всеки ще е способен също така да протегне ръката си към другите и да приеме различността без предразсъдъци.

С други думи, самото протичане на разказа ме отведе несъзнателно към теб. В твое лице намерих лицето, което възплащаваше добродетелите на братството и приятелството. В твое лице и в лицето на майка ти намерих също така хората, които щяха да ми помогнат да развия темата за Майката и Родината. Тоест, сбитото слово, характерно за моя начин на писане, в

съчетание с идеалите ми, ме водеха да избирам онези лица, посредством които щях да мога да развия няколко теми едновременно.

Накрая, бих искала да добавя, че начинът, по който прекъсна нашият "разговор" по телефона, ми припомни случая, който става пречка за приятелството, съществуващо от детските години между Зола и Сезан. Надявам се да разбереш добрите ми намерения и да не стигнем до окончателен разрыв.

Желая ти, както и на съпруга и на децата ти, приятно лято.

С обич, детската ти приятелка

Скъпа приятелко,

Днес, 9 юни, получих писмото ти. Тъй като, поради изпитната сесия, не успях да отида до пощата, за да ти изпратя моето, добавям: Не можеш, от една страна да ми пишеш, че се възхищаваш на искреността, с която разкривам преживяванията си, а от друга да ме упрекваш, че съм се възползвала от доверието ти, разкривайки истината за майка ти. Повтарям, въобще не ми е минавала такава мисъл през ума. Просто пишех, подтикната да послужи на една космическа истина, истината около Голямата Майка и Дъщерята, с цел да намеря отговор на въпроса какво е това, което води малките майки (като моята майка, твоята майка) да "изоставят" децата си. "Динамиката на разкритието е тази, която определя възприятието на картината", казва Тарковски. Липсата на майчиното присъствие, когато детето се нуждае от него, за да вземе решения за своя живот (каквото е твоят случай), е тема, непосредствено свързана с майката, с изоставянето, със сирачеството и с обичта, и я развивам с чисти чувства, породени в мен от множеството случаи на осиротели деца.

Според мен, не би трябвало въобще да се безпокоиш за майка си. Онези, които са я принудили да стигне там, където е стигнала, би трябвало да се замислят. Любовта не е престъпление. Престъпници са онези, които са отговорни за войните, онези, които принуждават жената да крие чувствата си и да се срамува заради тях. Но, защо ме принуждаваш да говоря за това, което е ясно от само себе си? Защо трябва да се връщам на темата, която смятах, че можеш да разбереш, без да е необходимо да давам други обяснения? Действително, не очаквах, че в книгата ми ще те раздразни "картината" за майка ти и за нейния другар в живота. Подозирам обаче, че това, което те е раздразнило, е най-вече думата "любовник". За мен, която назовавам нещата с тяхното име, тази дума е най-подходяща да "анализирам" впоследствие обичта и любовта. Обичта на майката е, според мен, най-безкористното чувство, а приятелската обич, която ще обедини човечеството с повика за братство - най-чистото, върховното чувство. И обратно, любовта, колкото и очарователна да е, не престава да има от само себе си антагонистичен характер, в резултат на което да кара човека, влюбен до безумие в някого, да приема сляпо властта, която той упражнява върху него (както е станало с майка ти). Може също така да събуди у човек, безумно влюбен в някого, който не отвръща на любовта му, у човек, сляпо пристрастен към властта, или у човек от Властта (както става с онези, които се прилепват към една Партия, към една Родина или към една Религия), отрицателни чувства като жажда за притежание, завист, омраза, ненавист, отмъстителност, непресъхващ стремеж към владееене, с други думи всички онези чувства, които водят до войната и нейните последици.

Днес бих характеризирала моя разказ за живота като един вид кратко изложение на същественото от преживяванията ми в конкретни исторически

рамки, като пренасяне върху хартия на логическото последствие на нещата. И ако възприемам по такъв начин това произведение, то е, защото в хода на разказа всичко помежду си се свързваше, без да насилвам нещата. Според мен стана така, защото митът за Дъщерята (Koré) пресичаше като червен конец разказа ми. Този мит несъзнателно ме водеше да направя кръг: започвам с търсенето на майката през есента и завършвам при изходния пункт със "срещата на дъщерята с майката" сред пролетната природа. Този кръгов ход потвърди увереността ми, че нищо не е случайно.

Не очаквах да е необходимо да казвам на една филоложка, че стилът на писателя бива повлиян от свободата на духа му, както и от начина, по който той възприема изкуството. Държа на искреността и на "истината". Тъй като имам, като езиковед, тенденцията да издирвам, като човек - манията да се ровя в човешката душа, а като поет - способността да чувам *другия глас* (както казва Octavia Paz), вярвам, че онзи, който търси истината, може да стигне по-близо до нея само, когато назове нещата с тяхното име и само, когато разголи себе си и своите герои.

Наистина не очаквах, че ще ме обвиниш, задето използвам действителното ти име. Няма да съм, казваш, правото да го направя. Вярно е, че размислях дълго дали трябва или не да използвам действителните имена (ако бях подозирала, че ще ти причиня болка, щях да променя твоето). Накрая реших да не ги променям, защото имената на съществуващите лица, в тяхното мнозинство, схождаха с темата ми (Димитра – Майката Земя, Ирини* – чуплива като мира и т.н.). Не ми вървеше да променям имената на съществуващите лица, след като, в крайна сметка, "разказвах" своя живот и нямах никакво намерение да засегна лицата, свързани с моята одисия. Още повече, след като се отнасяше до детски приятели, неразривна част от тази одисия. Благодарение точно на тази искреност и непосредственост, с които "разкривам" Майката и Сирачето (изоставеното новородено дете) откривам детето, което носим в себе си. Става въпрос за онзи първообраз на детето, за който говори Jung и който в хибридно състояние ни препраща към Дионис и Персефона, т.е. към това дете, което символизира както Цялото (сина и бащата, дъщерята и майката), така и двете страни на Света (живота и смъртта). Тук на това място, позволи ми да ти кажа, че онемях от реакцията на брат ти във връзка с онази част на книгата ми, където, както ми пишеш, споменавам майка ви и втория ви баща. Истината е, че възнамерявах да дам на брат ти да прочете ръкописа, който бях дала на братовчедка си. Но тя на свой ред го беше дала на една нейна приятелка. Така че ръкописът ми не стигна никога в ръцете на твоя брат и следователно той не е могъл да прочете нито един негов откъс, преди да бъде публикуван.

Но, за да не разказвам надълго, ще спра тук, добавяйки само, че тази книга беше за мен една изключително трудна бременност и едно много болезнено раждане. Да, когато излиза на бял свят една книга, това е сякаш се ражда дете. И това дете излезе от утробата ми не с плача на новороденото, което поздравява живота, а с вик на предупреждение. Не виждаш ли какво става около нас? Толкова невинни деца отново се принасят в жертва на олтара на войната. Длъжна съм като писател да защитя детето, което всички носим в себе си, този първообраз на детето, символизиращ световното равновесие (чупливо като самото дете) и което рискуваме да убием с една нова световна война.

С обич, детската ти приятелка

Скъпа приятелко,

Книгата ви, която наскоро попадна в ръцете ми, ме накара да видя ясно причината за мълчанието ти. Преди обаче да прекъсна и аз от своя страна нашите отношения, позволи ми да ти кажа, че това, което ме натъжава в теб, която "мислиш за всички, а аз само за себе си" е, че съзнателно или не, продължаваш линията на онези представители на късогледата ви идеология, които по фашистки начин се стремяха да цензурират произведенията на изкуството, които не съответствуваха на целите на властта. Но как по друг начин биха могли органите на властта, които твърдят, че мислят за народа, да укрепят позициите си?

Изненада ме фактът, че ти, която поставяш в книгата ви своето име на първа линия, на "отличилите се", си дала на брат си да прочете само онзи откъс от моята книга, който се отнася до теб и до майка ти. Очаквах поне "приятелката", за която положих толкова усилия да "анализирам произведението си", и на която бях обяснила някои неща, да бъде в състояние да различи единството около Дъщерята (Koré) и следователно да се опита да види въпроса в неговата цялост или поне да го обсъди с мен. Освен това, не мога да остана безразлична към факта, че в книгата ви, която като "документ" изисква да провежда изследвания, не споменавате въобще творчеството на изключителни майстори в своята област и че сте пропуснали имената на забележителни лица, най-вече на онези, които не са принадлежали на Партията.

Ако знаеше каква болка ми причинява твоят начин на мислене! Изобщо не подозираш какво зло са ти направили всички онези, които живеят щастливи в оковите и принципите, наложени от поста, който заемат. Напоени, както сте, от дадената идеология и нейните стереотипни идеи, продължавате да издавате книги, лишени от всякаква литературна стойност и които разглеждат неволите на човека само от една гледна точка. За вас писателят, който анализира своята душа, не може да бъде нищо друго, освен един егоцентрик, който се интересува единствено от себе си. Не оспорвам, че имам тенденцията да се затварям в себе си. Малко или много, всички творци имат нужда да се оттеглят, да се усамотят и да се интроспектират, защото имат чувствителни струни и лесно се нараняват от грозотата на този свят и от неговата абсурдност. Писането за тях в такива моменти е освобождаващо дишане, придружено от желанието им за красивото, жаждата им за идеалното и търсенето на истината. Един такъв творец не може да не се интересува от съдбата на човечеството. Един такъв творец не влиза, обаче, в клишета, нито може да работи само и само, за да служи на себе си.

Не ме изненадва вече, че реагираш по този начин на "описанието, което ти направих", след като не си го намерила в книгата ми такава, каквото си очаквала, т.е. не си намерила този свой образ, който са те научили да приемаш. Интересува те, независимо дали го съзнаваш или не, да запазиш образа на свършената комунистка, безупречна във всичко, образ, който аз "развалих". Друго беше, обаче, моето намерение, както се опитвам от дълго време да ти обясня, но ти не щеш да разбереш. Но как би могла, след като не си се научила да приемаш тълкуване на Света и на Човека, различно от онова, с което си напоена до кости. Надявам се поне да си разбрала, че не се стремя да наложя на читателя своето мнение (нито на теб, разбира се), както често правеха партийните писатели. За мен е достатъчно да накарам читателя да се замисли, да разсъди. Впрочем, безсмислено би било да счита човек, че е познавач на истината. Всичко е хипотеза и следователно и моето мнение може да се оспорва. Това, което има значение за мен, е произведението ми да има литературна стойност и да говори на читателя.

Няма да скрия от теб колко се зарадвах, когато получих e-mail от една непозната читателка от New Jersey в САЩ, която между другото ми пише: "Благодаря, че разказваш за всички нас". Качеството, обаче, на едно произведение се състои в неговото единство, единство, което освен съдържанието, езика, ритъма, стила, структурата и т.н. зависи определено и от оформения светоглед на писателя, независимо дали той отговоря на истината или не. Не съм, обаче, аз онази, която ще съди своето произведение. Смятам, че най-добрият съдия е времето, затова оставям историята да извърши своята работа. Ето защо не ме безпокои преценката на хора, научили се да четат "литература" единствено от една гледна точка.

Следователно, не съм длъжна да давам сметка на "заинтересуваните" за това, че гледам на нещата и на лицата, които описвам, по начин, различен от неговия. В края на краищата, написах свидетелски роман, така че никой няма право да ми излага аргументи, свързани с ограничения и лични подбуди. Писателят не може да пита всеки евентуален читател какво да напише и какво не, както ми "препоръчваш". Истинският творец се подчинява на един "друг глас", на този глас, който, преобразен в картини, кара всички поети да говорят. Освен това, не забравяй, че и ти самата ми беше казала, че когато с брат ти си говорите за детските ви години, той си спомня неща, различни от онези, които ти си спомняш. И от неговите думи разбрах, че той пази спомен за любимия ни педагог, различен от този, който пазим ние двете. На това място държа да добавя, че в присъствие на братовчедка ми тогава, когато отидохме с брат ти при нея да обсъдим ръкописа ми, в разговора, който проведеха двамата за майките им, той се изказа за вашата майка така, че ме остави с впечатление, че не съм сбъркала с описанието, което ѝ направих. Споделих това с него и той не се възпротиви.

Мисля, че ти създаде проблем, който всъщност не съществуваше. Знаеш ли, че една много близка наша детска приятелка, която ми се обади наскоро, за да ми благодари за книгата и да ми каже, че в твоята връзка с майка ти е намерила себе си, ми призна, че е почувствала завист, тъй като споменавам теб, а не нея. Успокоих я, като ѝ казах, че "предпочитанието ми към теб" няма нищо общо с обичта, която изпитвам и към двете. Тя го прие много естествено, когато ѝ обясних, че посредством теб ми беше дадена възможността да разгледам не само темата за Майката и Дъщерята, за Бащата и Сирачето, но и темата за изучаването на гръцкия език в чужбина. С други думи, че с теб като герой на разказа, имах възможност да разгледам три теми едновременно. Съжалявам, но трябва да ти кажа, че "тайната" на семейството ти, която ме упрекваш, че разкрих, не бях разбрала, че е тайна. «Хората тръбяха за това, а те го имаха за тайна», отвърна приятелката ни, смеейки се, когато ѝ описах с няколко думи нашия разрыв. Изненада се много от позицията ти. Всъщност и аз самата знаех "тайната ви", преди още да ми я кажеш.

В заключение бих искала да те уверя, че никой никога не е осъждал твоята майка. Напротив, всички ние, децата, които я познавахме, ѝ се възхищавахме за красотата и добротата ѝ. Да, беше много хубава жена майка ти! И аз, както се опитах да ти обясня, нямах никакво намерение да ѝ навредя. Ако мислеше, обаче, само за майка си, нямаше да ѝ стоварваш и други вини. Проблемът се намира другаде и ти го знаеш, но нямаш смелостта да го признаеш. Дразни ме лицемерието и смятам, че пуританският морал на християнството и на комунизма е пречка за здравия контакт между хората. Дори не подозираш до каква степен ти засили увереността ми, че нищо от това, което става, не е случайно. Сега, когато разбирам защо книгата ми излезе по този начин, достатъчно ми е да зная, че тя говори на онези, които са отворени да чуят и един друг глас, различен от онзи на господарите-богове, ръководещи политическите органи на властта.

Съжалявам, обаче, че губя една приятелка, която не съм престанала да обичам. Пожелавам ти да се чувстваш добре.

К.Д.

---

* "мир" на гръцки

Лит.списание „Мандрагорас“, брой 37, Атина, 2007 & *Exontes Zilon* (Филология), 16.III.2008 г.

Превод: КОНСТАНС ДИМА В СЪТРУДНИЧЕСТВО С МАРИАНА АЛЕКСАНДРОВА